

Наші малі міста то лише зліпки з наших грудей

А кожен людський Вавилон пробує хоч якось передати

Усю велич його Вавилонського серця.

В .Б. Єйтс

1. De Luminis

У Кракові на Плянтах, недалеко від Вавеля під старими плакучими вербами ховається археологічний музей.. В одній його залі посередині стоїть кам'яний стовп Світовид. Там він виринає завжди якось несподівано з напівтемряви, холодний, ніби і досі його обмивають темні, студені води Збруча.. А за стіною у світлішій залі єгипетські саркофаги — яскраві, золотаво-червонясті дерев'яні личини кількох пізніх фараонів. Їхніх мумій усередині вже немає.. Зате є мумія сокола, і я завмирав над нею годинами.. Хоч що там побачиш?.. Може, усередині якась деревинка, сліпа, завинута туго у полотняну ряднину?.. Про що я думав тоді, низько похилившись над продовгуватим чистим сповитком?.. Що часом і я таки колись був вільним? Часом, дуже рідко, але таки вільним?.. Чи про те, що і цей сповитий стовпчик, і той кам'яний стовп Світовид за стіною у темнішій залі були разом різними відтинками єдиного сонячного стовпа?.. Променя з небесного сліпучого ока, що пронизує усе до найглибших глибин, як би не ховався у місячнім дзеркалі?.. Чи. може, думав, що над королівським Вавелем зовсім поруч зараз у небі незрушно ширяє вічна варта кількох таких самих соколів-голуб'ятників і невтомним вигостреним оком озирають усе, що діється тут, набагато нижче, щоб жоден заблуканий голуб не заплямив своїм послідом цю королівську твердиню?.. Минають дні і ночі, минають століття, міняється варта в один і той же час, навчена пильнувати земну твердиню з неба..

2. De vita

На сьомому поверсі Княжого Затону хтось тихо постукав. Двері відчиняються і на порозі сам автор "Верховного голосу". Зайшов, сів за стіл, низько похиливши голову. Господар дістає з полиці штоф, насипає туди жменю пижмового цвіту. Потім заливає усе прозорою рідиною, збовтує.. Ти мусиш написати щось про Київську школу. А що це таке?.. Ти сам знаєш.. Я знаю, що обертаючи дзеркало, тут же створиш і сонце, і те, що на небі і на землі, себе і подібних тварин.. Так, здається, сказав про це Платон.. Господар засміявся, підняв сяючий штоф, енергійно збовтав.. Я знав кілька шкіл. Піфагорійську, Афінську.. Але хто точно знає, що таке хоч би цей штоф? Бег 8юЯ'.. Матерія.. Містка, гранчаста.. Дивись, яка гарна — уже жовтіє і пахне степом.. Міцна цілюща отрута.. Нею бальзамували фараонів.. Ти не знав?.. Спочатку витягують мозок крізь отвори очей і вуст. Далі розпорюють живіт і випотрошують. Лишають саме серце. Начиняють пижмом, мастять єлеем і зашивають. Поруч кладуть Книгу Мертвих. Щоб міг оправдатись у Залі Істин. Там чекає на тебе суд Озіріса. У нього в руці терези — на одній шальці твоє серце, на другій — статуетка богині Істини..

Усе відбулось як завжди — легко і просто. Гість ще встиг відхилити шкляні двері і впав на величезну білу баранячу шкуру. Господар мав ще якусь справу і вийшов із дому. За кілька годин вернувся. Розпростершись долілиць, автор "Верховного голосу" відпливав у вечірнє небо на рожевій закудланій хмарі. Коли заспівали шкляні двері, він повернув голову з ясною невинного усмішкою небесного пташка.. І варто було піднести єдину крихітну чарочку шовковичного вина, як пташок защебетав.. Вже темніло, вони вийшли з Княжого Затону і пірнули у метро, їм важко було розпрощатись. Вони сиділи у вагоні поруч. Людей було мало. Можна їхати і їхати безконечно. Він засміявся: коли б отак проїхати попід усіма війнами і вийти з-під землі десь аж у Кракові.. За вікном звивались величезні сталеві змії. Вони мчали зі свистом разом з ними, весь час обганяючи їх.. Почали виринати якісь бічні вертепи, замиготіли чорно-білі печери, мокрі й облуплені. Якось усе стемніло.. Він раптом нахилився до мого вуха і ледве чутно прошепотів: де ми тепер?.. Довкола не було жодної душі.. Вже під'їжджаємо — і я заплющив очі.. Катакомби., катакомби.. Катакомби..

3.De rosa

Якось пані Гертруді Стайн запитали, що значить її рядок "троянда це троянда троянда троянда". Вона відповіла, що за часів Гомера або Чосера, коли мова була ще молода, "поет міг назвати річ, і вона справді була там. Але коли її пригнітила пам'ять, річ втратила свою ідентичність, і поет прагне її віднайти". Вона похвалилася: "Гадаю, що в тому рядку вперше за сотні років в англійській поезії троянда знову червона". І ще якось вона сказала: "Оскільки іменник є ім'ям речі, і якщо ти справді відчуваєш, що є всередині тієї речі, то поволі перестаєш називати її тим іменем, під яким вона відома". У першому випадку вона залишалася американкою, але в другому — вже покинула Америку. Останню світову війну пережила у Парижі. На смертному одрі запитала: "Яка ж відповідь?". І коли ніхто не видихнув і півслова, вона усміхнулася і знову спитала: "То в чому питання?". А перед тим вона якось було ще казала: "Дуже цікавою штукаю є те, що ти усередині себе відчуваєш до слів, котрі покидають тебе, щоб зажити собі окремо".

4.De schola

Кажуть, їх було четверо. Вони приїхали, ці четверо юнаків, до Києва, аби відродити поняття метрополісу в поруйнованій метрополії. Вони захотіли в Києві знайти свій Париж. Недалеко від Університету на бульварі Шевченка щовечора о шостій вони сходилися за столиком у кафе "Київському". їм нічого не треба було, навіть вина, аби лише бути разом. Довкола був страх. Самотні і втаємничені щасливці. Кількох років такого акуратного сидіння вистачило тоді, аби утвердити у просторі і часі момент витончено зосередженої тиші серед безконечного гулу проминання. Вони відродили поняття ясного легкого сну, пообіднього відпочинку фавна у розбурханому місті. У тому сні вони були вільні від усього, окрім себе, але вони любили один одного, і цього було досить, щоб десь там поруч за стіною кафе зі світла й голосу невидимо піросло і затріпотіло світове дерево з кленовим чи каштановим листям..

5.Adamo

Чому саме Париж? Дуже просто — вони були молоді, а він був вільний.. Там завжди можна було ходити на танці взутим на босу ногу. І там безконечно співав Адамо "Tombe le neige". Вони не розуміли французької мови. Але чому так сумно він плив, той голос, ніби захлинаючись і поволі прощаючись із самим собою.. Про що він співав? Він співав про сніг, хоч так ясно і лагідно гріло сонце.

До нашого міста не знати коли і кудюю закрався сніг

Вже всі

із середини зіниць до пучок

все болючіше відчують його білину

вже всі диктори радіо й телебачення

і всі газетні шпальти

від ранку до ночі

кричать

кричать

що у місті — сніг але ніхто не може його виявити

Тільки:

варто друзям чи незнайомим потиснути одне одному руки або ледь торкнутись плеча як обоє біліють і кам'яніють назавжди їх звіддалік обходять на тротуарах і жіноче волосся розростається так що дарма обрізати жене за пасмами снігу невикритого і деревам трамваям та

людям важко в ньому і важко дихати і дзигарі цокотять цокотять не маючи сили спинитися хоч давно непідтягнені гирі вже лежать на підлозі і вогонь горить і горить боячись ворухнутися а дрова геть уже витліли тільки б не гірше тільки б не гірше і одні жінки народжують підряд без зачаття вже мабуть по восьмій дитині а інші роками здержують у собі єдину і ніхто більше не виходить на вулицю будинки витиснули із себе вікна і двері і в глухих своїх стінах стискаються і стискаються вже кутки рівніші за стіни і мовчки в кожному домі без їжі без сну всі зятято тешуть єдиного через усе місто тешуть величезного хреста

До нашого міста

не знати коли

і кудюю закрався сніг:

дні минаються

минаються ночі

але час стоїть

6. Cafe

Угорі над деревами була відкрита тераса. З-за аркади линула музика. На білих фігурно вигнутих стільцях за столиками сиділи поодинокі пари. Перед ними зблискували чашки з морозивом під фруктовим сиропом. В разі дощу їх могли запросити всередину, але там було душно. Голубам під розімлілими деревами вже не було де сісти. Вони розпушили пір'я і розтуляли дзьоби. Дощу ніхто не боявся. Лише ті, з другого ярусу, зайшли б усередину. І тоді залізні чашки з морозивом на дні наповняться водою для голубів.. Внизу у ясних плямах ліхтарів пройшли жінки в чорних сатинових халатах і чоботях. Між ними були зовсім дівчатка і молодиці, запнуті в зимові хустки. На плечах у них були сапки і граблі.

Передня несла рогозяний кошик. На дні лишилося трохи червоних ще не зовсім розквітлих тюльпанів. У неї руки були в землі. У всіх розпашілі щоки, вони жадібно дивились у тінь і сміялись. Остання трохи відстала. Вона була менша, у фартусі, з половиною батона на грудях. Вона притискала його, як дитя.

Нарешті зайшли музиканти і всілись на невеличкому помості, вкритому темними килимами. Над ними похилилась розлога фінікова пальма. Оркестрик був нормальний. Контрабас, флейта і сакс. Вони знову встали, привітали публіку і разом почали танго..

І знов починається музика,

Самотній столик якраз на одного..

"О, твій плаш, як та вулиця в дош.."

Знову сниться мені,

Я засинаю надворі..

7.Theatrum

Ще ніби нестарий чоловік ледве сунеться Банківською вздовж кованої у формі зміїних жал чавунної огорожі. За нею похмурий палац. У глибині нижче — вузький вхід, його затемнює поморщена слоняча голова з пощербленими бивнями і коротким обвислим хоботом. Невідомо коли і чи саме звідси вийшов той чоловік.. І навіть, якщо звідси — то, як виходив, чи услід моментально не відхилилась фіраночка чиєюсь гострою блідою ручкою в однім з тисячі вузьких заслонених вікон?.. І чи та ручка не прокляла його навіки, щойно вийшов?.. Інакше, чого б він так тягнув ноги?.. Гранітні східці — стрімко вниз. Ліворуч — галявинка і на ній — чепурний газончик у формі нирки. Він порослий густо якимись яснокров'яними квітами. Це левкої? Але хіба вони такі бувають?.. Чоловік

іде, і левкої ворухаться. Вітру немає ніякого, а левкої угинаються. На свою невидиму стежку нарешті вибігає низький песик якоїсь мішаної лисячої породи. У нього великі жалобні очі, він виглядає з левкоїв, якби проводжаючи чоловіка в останню путь. На галявині лавка, але вже запізно. Твоє місце зайняла якась невідома дівчина. Ось вона сидить скраю лавки, і проклясти тебе ще раз — хіба не так само легко може скластися і її ручка, що забавляється рипучим новеньким нашійником.. Як багато довкола прихованих ям!..

Чоловік на розпеченім сонцем серпантині плутає ноги. Видко, ніяк не звик до печорських круч. Хто був його дід, що не навчив ці ноги підминати і ламати вітер, як вміє бувалий хорт?.. Чому малим не показали йому хоч одного найледачішого хорту? Він знижується зміїною дорогою, це правда, але від того не легше, що він, мабуть, хоче, щоб його на сліпучих санках обігнали печерські хлопчики, котрі прокидаються зараз серед ночі десь у Тель-Авіві і, скинувши з ніг простирадло, п'ятками гупають в грубий порепаний каштан, відлітають, борюкаються, наївшись снігу, і котяться, котяться вниз аж до самого Театру. Справді, він свого добився. Бо разом заковувалося сонце, і коли востаннє обернувся, то на північному заході той палац темнів, як вугіль, і поховалось уже багато примар. Згладилися кам'яні жаби. В таку пору, коли заходить сонце, гарно купатись, хоч і страшно. І тоді, як він востаннє оглянувся, виринула на левіафані у небо над дахом утоплена дочка. Вона вже не кричала услід і лише сумно дивилася згори, як чоловік відходить. Звідти, згори, дуже добре видно, як чоловік падає. Ось він ще раз озирнувся до неї.. Але знизу його тягне, видко, якийсь вир. У нього закрутилась голова, і його носить.. Чи дотягне до Театру.. Так,

він вже, здається, доходить, і сонце ніби не обігнало його, бо в ту ж мить, як мало сховатися зовсім, він вже був там, і над ним мовчазно розступились і так само мовчазно зійшлися біло-блакитні глибокі води Театру.

Пізно увечері на Прорізній, де вона стрімко впадає у Хрещату Долину, на лавці під плакучою вербою, що своїми довгими важкими косами заслоняла йому лице, сидів давно немолодий чоловік. Він міг би вже піднятися трохи до Золотих Воріт і пірнути в метро на свій Княжий Затон, але там його не чекав ніхто. Щось його ще тримало тут, на Правому березі, у цьому раптово стемнілому місці. Але темряви він не боявся. Йому вже давно нічого не снилось, але, здається, вчора раптом приснилося. Що він поволі кружляє разом з десятком незнайомих людей поодинці, ніби на якійсь безконечно високій каруселі, і кожен підвішений якимось шнуром аж до неба. Так, як над водою на березі хлопці літом чіпляють шнур до найвищої гіллі. І він так поволі кружляє, і над ним лише небо. Він дивиться вгору і вимовляє про себе єдине слово: "Темніє".. Його вуста так відчують кожен звук, що небо за кожним найменшим порухом одночасно з ним темніє. Він повторює поволі подумки, і воно за його невимовленими звуками темніє., темніє.. А зараз над ним темніли ці довгі вербові коси і в руці надпита пляшка вина. Під ногами округла клумба. Чорна, витоптана масна земля. Колись на ній цвіли рясні квіти, високі, пахкі. Чи то були левкої?.. Тепер, висмикана і утрамбована дощами, ця клумба стала для нього ще навіть вищою. Довкола повно горбів, але зараз, вже кілька годин пильно приглядаючись до неї, йому здалось, що саме вона найближча до нього. Все інше розчинилось у темряві, і вона легко підкорила увесь простір, згустивши його в собі. Внизу на Хрещатику зовсім затих шум.. Метрополіс.. Ось він, перед тобою.. Ця латка чорної землі, центр нової метрополії, розлогої і невидимої в темряві. Вічна школа київських квітів. Чи хтось коли-небудь складав каталог їх усіх, що росли тут, на цьому земляному пупі з чорнозему і перламутрових скалок?.. Чорнобривці, пахучий тютюн, братки, левкої., чи утримає все в пам'яті своїх пучок проста селянка, пораючись над ними усе літо, як бджола?.. Все тут, тут, під цією плакучою вербою, коло цієї лавки, треба лише сюди приходити в один і той же час, вже в сутінках.. Бідний принц Чарльз!.. Він прилетів сюди якось несподівано, давно відцвіли троянди, знову скоро сніг, і що він тут побачить?.. Я так давно на нього чекав, але трохи запізно.. Чоловік, допиваючи на дні вино, раптом підвівся і трохи підніс затерплу руку, якби вітаючи когось далекого і далі ховаючись у тіні плакучої верби, і обличчя,

торкнувшись її мокрого гілля, затремтіло. Хрещатик на якусь мить здригнувся світлом і навіть звідси можна було відчутти, як далеко внизу прошумів довгий чорний самотній лімузин, самотній, здається, він навіть сам сидів за кермом, заплющившись від втоми.. Про що він думав?.. Які підозріло темні і насторожені ці кручі над нічним шляхом, і чи у якимсь воронячій гнізді на верховітті старого дуба або осокара не зачаїлась засідка хлопців з Шин фейну?.. Шин фейн! Смертельно поранене серце.. "Божевільна Ірландія штовхнула тебе у поезію".. Так, здається, сказав Оден в елегії на смерть Єйтса.. Про що він думав?.. Ах, про оо він іще міг думати — лише про неї, про Діану, прудконогу Діану з її любим хортом.. І він приїхав сюди у цей дрімучий край, лише аби забутись, випити трохи вина із золотого лаврського кубка наодинці з Патріархом і забутись, забутись.. І ще, може, попросити, вже як прокинеться посеред ночі в холодному Марійському палаці, заспаного служника зі свічником, щоб він поставив йому на сон платиновий диск Адамо, але не з "Tombe le peige", а той, де він безконечно і сумно співає:

бачу тіло її що в полоні освітлених звуків

що й сьогодні од всіх поодаль як і колись

бачу пальці її що біжать по темніючій шибі —

пишуть наймення дзвінке для летючої срібної риби

що з місячних плес відлітає раз і назавжди

бачу як жінка прощається з рибою

бачу як потім іде самотня — обминає струхлявілий час

і його світло-темну рипучу гойдалку

в неї жести фатальні

як волосся у блискавки

її танець весільний має ритми глибокі

що такі як колодязь зорі

бачу пам'ять її

що як вода летюча має крило нерухоме

бачу сон бездиханний

що його вона на крилі несе обережно

бачу вирій душі

що його лише раз надивитися можна

то осінь людська коли облітає волосся і одяг

а найпершими очі

бачу осінь таку в останньому дні якої

у білім гілляччі кісток завивають вітри

тож не спиняйте її

почужілу для вашого тіла

що була од усіх вас найвніша

до неї світло запізналось

а тьма наступила для неї опівдні

не спиняйте її

бо вона пам'ятає про цвинтар і про жито високе

вона пам'ятає

вона засвічує місяць собою

і губами засвічує звуки

над колискою вашою бачу її з плачем

над домовиною вашою бачу її зі сміхом

лишень тоді коли ви засинаєте

вона від усіх вас щасливіша на вологім піску танцює

і сьогодні

вона відходить од вас танцюючи і не каже вам прощавайте

Post scriptum

Автор закінчив роботу і спробував прочитати її авторові "Верховного голосу". Йому наче сподобалося. Лише зауважив, що в самому кінці можна було б якось згадати чотирьох юнаків, що на початку сиділи в тому кафе. Наприклад, вони щось там ніби забули, повертаються назад, а там зовсім темно і ніде ні душі. На його думку, це могло б якось

об'єднати час. А все інше може бути. Увечері через кілька днів заходить автор "Спорудження храму". Автор розігріває пшеничну кашу, наливає чарку шовковичного вина. Тоді ще одну. Було б зовсім дивно, якби на Княжому Затоні не було увечері трохи шовковичного вина, правда?.. Щоб якось забавити гостя, коли той їв недоварену кашу, автор став уголос читати найкоротший розділ "Schola". І гість після першого рядка перериває: після "чотирьох юнаків" поставити зірочку, а внизу зазначити той, той, той і той.. Господар засміявся. Бо всі легко впізнають без імен. Хіба це не очевидно? Але той перехилив чарку і повторив. І знов повторив. Я розумію тебе, ти маєш право не згадати кожного імені.. Але внизу постав майже невидиму зірочку і назви: той. той і той.. Він ніяк не міг змиритися.. Все. Як він не хотів зрозуміти автора, що той виборсується з Часу. Це смерть, смерть! Жодного імені, жодної дрібної інтонації, ніяких конкретних привидів! Лише якесь примарне кафе.. Примарний театр., бо всі стежки на цих кручах збігають до театру, хіба не так?.. Чому я мушу виділити, чому саме їх, я не хочу ані слова про час, я маю вже його по горло! Яка страшна ця ступа, день і ніч, день і ніч від мене тікає Простір, я падаю і падаю на дно цієї ступи.. Я ж не камінь.. Я все бачив і бачу.. Я не хочу лежати в цій рабській землі.. Це ж все з того часу., того і цього.. Хто написав цей рядок.. Я знаю.. Але що з того?.. Автор продувжує читати. За кілька рядків Михайло перериває знов: запам'ятай — ми ніколи не сиділи за столиком.. Як — весь той час? Так. Ми ніколи не сиділи за столиком. Щовечора о шостій, але ніколи за столиком. Ми сиділи не в кафе, а на вулиці перед кафе. На поруччі. І Кордун любив повторювати рядок якогось американського поета: хто вони: люди чи ворони?.. * Ми сиділи на поруччі. У кожного з нас було по кілька копійок, і ми більше ніде не могли сидіти.. Правда, один раз ми таки сиділи за столиком. То був єдиний раз. Почався сильний дощ. Ми його ніби не помічали, і далі сиділи на поруччі. Коли це виходить якась дівчина у фартусі і запрошує нас досередини. Але в нас нічого немає.. Ми вас давно знаємо. Заходьте. Ми зайшли всередину. Там був уже накритий для нас столик, і ми

* Насправді ці слова належать німецькому письменнику Вольфгангу Бор— херту. Це рефрен з оповідання "Ворони ввечері летять додому" (Ред).

сіли. Там було все.. Біла скатерть, повні тарілки гарячого борщу, ескалопи, всякі салати. Ми вас давно знаємо.. Так, це було.. Боже.. Автор похилив голову. Він ніколи не міг навіть подумати щось таке. Вони не могли собі дозволити сісти за столик.. Кафе.. Магічний закуток. Вічно відкритий, освітлений. Повний усякої музики.. Кафе вечірнє. Нічне. Вранішнє. Чоловік і жінка сидять навпроти за столиком. Під парусиновим грибом. Між ними тьмяна висока пляшка. Може, повна. Вони обоє мовчать.. Вони ніколи не говорять. Вони вже знають все. Завжди повні собою.. І була ти вранішня і була ти вечірня.. Вітер лишився мені.. Чорний корінь сонця.. Це все висить у Воробйова на стінах.. Висіло, і автор часто бував у нього вдома на Воскресенці. Але останнім часом перестав заходити. Чому? Він не міг собі признатися. Йому стало страшно. Чи він відчув, що і його таке чекає?.. Але коли ти повний собою, хіба треба кудись втікати? Ти або сидиш у кафе, або біжиш тополиною алеєю. Десь у затінку довжелезної тополиної алеї завжди стоїть столик, де ти завжди зможеш трохи перепочити. Бо тополі тебе весь час переганяють. Лише добігти до кінця. Там, укінці, може, чекає лише вітер. Але, як добре розігнатись, можна злетіти. І ніколи для себе чогось не забагав — лише тополеву алею, а десь там на узбіччі якусь халабудку під парусиновим тентом..

Коли нас викинули з Університету, продовжує Михайло, ми якийсь час жили на розі Толстого, навпроти університетського ректорату. Ти знаєш, там великий будинок Морозова. Господар поїхав десь на заробітки. У нас була кімната зі скляною стелею. Я тоді був двірником. Колов лід на розі Пушкінської і бульвару Шевченка. Ми вже не мали в чому вийти на люди. А якраз вернулися з садів, продали яблука. І десь купили два мішки дитячих цигейкових шубок, годі вони були дешеві. З них можна було перешити одну добру шубу. А хто буде? Микола.. Він усе вмів. І лише сказав Кордунові; лягай! Той ліг горілиць на голу підлогу і розкинув руки. Тоді Микола обвів білою крейдою контур Віктора на підлозі. На той

силует висипав з мішка хутро і почав кроїти. То мала бути універсальна, небачена доти навіть у ненців хата-шуба. Туди малось залазити зісподу і не вилазити аж до весни.. Микола аж саяв, він вже встиг перекроїти ножицями усе, що було. Лише не встиг позшивати ті клапти докупи, бо несподівано повернувся господар.. І тоді ми вже цілий місяць ночували у парку Шевченка.. Але вечеряти їздили в ресторан.. Ти собі не уявляєш.. Кожен на окремій машині! Через весь Київ летіли туди, як на Бориспіль, до ресторану "Наталка", був такий ресторан, і там вечорами співала Марічка Стеф'юк.. Там для нас завжди був накритий столик.. Чи ти щаслива, біла квітко? Це ж про неї написав Микола.. Вже пізніше.. Чи хтось про це коли-небудь скаже?.. Ніколи.. Він допив свою чарку і встав. Усе, я пішов спати. Він пішов, і автор лишився сам.. Було вже, мабуть, дуже пізно.. Підійшов до вікна. Просто перед ним міст з правого берега на лівий.. І над ним повний місяць.. Знову безсонна ніч.. Я сам не свій у такі ночі.. Темним коридором зайшов у кімнату.. І там той страшний місяць.. У його сяйві важка червона ковдра осунулась з ліжка аж на підлогу.. Він довго дивився у вікно.. Можеш прилягти, але спати не будеш.. Як холодно.. Я б ще випив трохи вина.. Але вже немає.. Лише темна гуща на дні чарки.. Його і Михайлової.. І подовбана каша у тарілці на кухні.. Чого він зайшов?.. Він зайшов сам не свій.. І відразу спитав, ти не маєш щось випити?.. Його щось пекло.. Як і мене.. І я налив чарку шовковичного вина.. Ніхто нас не любить.. Це я сказав уголос, думаючи щось своє.. Він раптом підвів голову і невидюче поглянув на мене.. Звідки ти знаєш?.. Я відповів: просто так.. А знаєш, мій останній вірш так і починався: "Нас ніхто не любив.." Останній у "Садах Марії".. Останній.. Я знав, що той, останній, був написаний двадцять років назад.. Ти знаєш, вони всі присвячені моїй маленькій Марійці. І я сьогодні був з нею.. Знаєш, оо вона сказала?.. Як прощались, вона сказала: тату, ти мертвий.. Я бачила тебе уві сні мертвим.. Я його пробував заспокоїти. Колись давно і моя маленька дочка таке казала мені. До неї уві сні часто заходила смерть.. Але він не слухав і дивився кудись поза мене..

Вони летять через усе місто, переганяючи один одного безконечними тополіними алеями.. Молоді білі хорти, виваливши язики, перелітають горби в останньому сонці, позаду Лавра і Видубецький монастир.. Невже

й цього разу вони спізняться?.. 1 з розгону вони кидаються з кручі прямо у воду, минаючи далекий міст Патона.. їхні гострі стерляжі хребти вихиляються у хвилях, виринаючи далеко поперед самих себе, і пізно вже повертати, пізно.. Десь там, далеко на Лівому березі, де вже аж до Чернігова тягнуться дрімучі соснові бори — там є галявина у тиші, і посеред неї накритий білий столик.. І там десь поруч виглядає невидима Марійка, виринаючи знов і знов із глибокої тіні. Її горло переповнене співом, вже пізно, надто пізно.. І вона починає сама до себе високу арію про соловейка і про ніч.. Чи хто тоді знав, у тому нічному місті, хто так мчав тоді, переганяючи світло?.. Що таких, як вони, до них і після них не було і вже не буде.. Чи знали вони це самі.. Мабуть, не знали. Але вони вміли перероджуватись. А цього не можна знати. Можна вміти.. Якось пізно ввечері, вже набагато пізніше, автор сидів з Миколою за столиком у кафе "Грот" на Хрещатику. Вікна були оплутані диким виноградом і було майже темно. Навпроти сиділи дві повії. їм було, мабуть, сумно, вони покурювали довгі цигарки, але на вулиці було холодно. Ми потрохи підливали їм і собі у чарки. Я помітив, що Микола якось усе позирає у куток під дальнім вікном, де стояла на підлозі розлога фінікова пальма. Нарешті перегнувся до мене й очима показав туди: там колись стояв рояль., і знаєш, якось ми з Кордуном сиділи тут. Тоді тут було не так. Якось людніше.. Хто сидить, хто танцює.. Або щось собі думає. І я, як з тобою, сидів тоді, коли бачу, Віктор піднімається, проходить через увесь зал до рояля і починає грати.. І далі довкола хто сидів, хто танцював.. Як він умів танцювати!.. Я слухав Миколу, а він все дивився туди, і знов бачив його.. Як уві сні.. Піднявся, підійшов до рояля і загравав.. Так, вони володіли чарами. Але якісь вони були дивні, ті чари.. Звернені у себе. Не на когось, а в себе..

..Вони повертаються з яблуневих садів. їм, як сторожам, заплатили яблуками. Микола тоді вже був жонатий. І куди дітись з усім добром? Веземо до мене, каже Микола. Під'їжджає повна машина на Воскресенку, і Алла з матір'ю лише дивляться, а вони все носять і носять, аж поки не загатили цілу хату по саму стелю. А що ж, п'ять тон. Лише темний пахучий тунель було залишено для жінок до дверей і до дзеркала.. І треба було їх ще й продати. Так, як міг це Віктор. Довкола

нього дівчата аж роїлися. Але тоді вони, здається, так і не розбагатіли.. Зате все пропахлося яблуками аж до смерті..

Яскравий день. Автор довго кружляє центром міста з астрофізиком Ю. У того за пазухою книжечка "Звабність таїни". Він кілька днів неголений і голодний. Вони вже заходили у кілька барів. Він підходив до столиків з коньяком і простягав свою книжку. Я автор. Дивіться, це я. Він перевертав книжку, і ззаду на обкладинці його фото. Це я. Книжка пожовкла і пописана. Повертають назад. Скільки ти хочеш? Скільки дасте. Вони виходять і заходять у другий бар. Він знає таємницю Софійського саркофага. Вони підходять на вулиці до продавців на розкладках, але ті навіть не хочуть дивитись.. За кожним разом він перевертає її і каже — дивіться, це я, автор. Там він молодий, в краватці, за столом з академіком. Вони розмовляють про Атлантиду. Нарешті їх чує з-за спини якийсь хлопчик, видно, студент, і купує. Просить підписати. Астрофізик підписує. Вони опускаються під землю і вигулькують вже біля Театру. На тротуарі розмальована будка з кока-колою. Вони сідають надворі за білий пластиковий столик, їм наливають по сто грам. У нас ще є на батон. Він перебігає вулицю і приносить батон. Більше нічого. Ти знаєш, я писав її дванадцять років. Тобі не жалко? Я її знаю напам'ять. Ти знаєш, я вже давно розв'язав задачу Фермі. Знаєш, скільки коштує таке? Я просидів дві ночі і гаки розв'язав. Але хто підтвердить? Хто дасть мені папірець.. Патон? Тоді я міг бачити.. Ти уявляєш? В той час я міг бачити кожен квадратний сантиметр Місяця.. Без всякої оптики.. І я сказав про це завідувачці нашого відділу, докторші наук. Але що вона могла знати — вони вірять лише оптиці.. Він сидів навпроти і дивився ніби на мене. Я бачив його очі тут поруч. Я бачив перед собою очі, що колись давно бачили місяць. Кожен сантиметр. Тепер я вже так не можу.. Він дивиться на мене. Я знав, що це правда. Йому я вірив. Хоч бачились того дня вперше в житті.. Але які сумні були його очі.. Може, єдині, що так близько бачили Місяць.. Єдині на цілий світ.. Але я ще нічого не знав.. Я був як всі. Але якось раз — все перевернулось. Тоді з хлопцями ночами підробляли. Натирали паркет. Тут, на Печерську. Приходили на ніч, і аж до ранку. Рада Міністрів, Верховна Рада.. В ту ніч я був у такому палацику з химерами навпроти

ЦК.. Сам.. Горіло світло, але самому було важко. Гнітюче.. Не знаю, може, й правда, що Городецький оплакав утоплену доньку.. Ті жаби на даху, слонячі голови, левіафани.. Але ще неприємніше було всередині, хоч всюди світилось.. А який там паркет! І десь о третій я скінчив. Але куди в таку пору, і я там лишився до ранку. Змучений, ноги гудуть, перемазаний мастикою.. Ти уявляєш, усі ті коридори, кручені сходи.. І весь час з кожного кутка на тебе хтось заглядає. Десь коло третьої ночі я нарешті сів нагорі і підняв очі.. І знаєш, що я побачив над собою?.. Ніколи до того і пізніше я не бачив такої краси.. Наді мною на всю стелю намальоване нічне небо. Під ним темний став.. Затон.. Зійшлися горою темні дерева. Якийсь очерет, водяні лілії.. І ледве видно у місячнім сяйві юнака. По пояс голий стоїть у воді.. Його тіло бліде, як зі слонової кості, поволі занурювалось у бездонний намул під ногами. У руках у нього був лук. Натягнутий. Його повіки заплющені.. Ще якась секунда і стріла зірветься.. А посередині, на чистім плесі під місяцем, купався лебідь.. Ти знаєш, як купається лебідь.. Тоді і на землі, і на небі вже нічого нема і бути не може — лише він сам. Чути лише плескіт.. Плескіт і кола на воді, якраз навпроти місяця.. Юнак був у тіні, він завмер і в останню мить заплющив очі.. Я не можу тобі цього передати.. На моїх очах щось от-от мало статись. Довкола раптом усе нависло, зімкнулось.. Місяць розпікав і розпікав сліпучу латку на вигнутій, зануреній шії.. Я не міг відірватись від неї аж до ранку.. Він замовк.. Ми піднялись, і я провів його ще до метро. Там попрощались і, не оглянувшись, він зник під землею..

Двадцять років назад. Далеко звідси. Пізня ніч. Вони з Чубаєм кружляють Погулянкою. Йдуть до винного заводу. Там вже темно. Вони стукають у браму, але сторожа давно спить. Брама і вулиця тхнуть вином. Вони йдуть далі. Трохи далі перед ними грабовий ліс. І починаються гори. Колись сюди їздили фіякрами відпочивати. Тут було повно джерел. Приїздили і тут відпочивали. Ловили карасиків, бігали за метеликами. Лежали під парасольками на траві. Гарна була долина. З одного боку піднімається Винниківський ліс, а з другого опускається Личаківський цвинтар.. Вони йдуть з Чубаєм вперед. Все далі. Тут завжди зупинялись звіринці й лунапарки.. Вже було заходилися будувати стаціонарний звіринець. Привезли кілька кліток з ведмедями. Але потім

щось передумали, і лишили одного. Тою вузенькою вуличкою за винним заводом неможливо було не дійти до ведмедя. За ним вже не було нічого. Між перші гори вони зайшли мовчки. Йшли і йшли. Тоді це здавалось вічно, хоч насправді добрий заєць міг здолати ту дорогу за яких десять-дванадцять секунд від Чубаєвого дому і аж туди.. Ну, а від Личаківського цвинтаря, я думаю, не більше як за хвилину. Але темрява була страшна. І неможливо було туди не йти, він так ревів.. І коли ми підійшли вже впритул, раптом з темряви виринула купа бузку, але була вже, здається, осінь.. І в тій купі бузку стояла його клітка. І він вже замовкнув, коли підійшли, лише хрипів. Ми зупинились під бузком віддалік і мовчки дивились на нього. Довкола була галявина, залита місячним сяйвом, і з усіх кінців згори до нас збігали тонкі високі граби. І нас йому не було видно, але він чув, що хтось там стоїть, десь недалеко.. Він вже трохи заспокоївся і дивився тепер на нас, так само, як і ми на нього.. І не зчулися, як, коли і звідки тихо під'їхала хлібовозка.

Під'їхала впритул. З кабіни вискочив якийсь чоловічок, заgrimіли засуви, і крізь бузок видно було лише, як метляються дві тіні — один цілими лотками дістає задубілий чорний хліб і сипле іншому на груди, а той, скільки може, притискає лапами до серця.. Так само нечутно, як і появилась, зникла хлібовозка.. Ніде нікого не було, ні душі. Ніякого місяця, ніякого бузку, нічого. Сам один вертався, і було ще дивно, як ноги могли намацати під собою якусь дорогу.. Чи то була та єдино можлива дорога тоді? Хто його знає.. Як він там опинився?.. Хтось завів його в гори і так там лишив.. Чоловік йде, його трохи заносить.. Десь тут недалеко Личаківський цвинтар, а далі вже — широкий шлях. Йому вже було все одно куди йти.. Єдине, що його вело, — це щось в темряві заридало попереду, воно якимось то зривалося, то стихало, чимраз сильніше і сильніше. Він підходив ближче і ближче, тепер чув, що це десь просто перед ним, із землі.. Такого ще ніколи не чув, і коли нічого не бачиш, але чуєш той крик із землі, з-під себе, хіба можна це все забути колись?.. Так реве навіть не конаюча тварина, щось інше, бо той рев йшов у землю.. І нарешті він побачив його, увіткнутого лицем у землю тут-таки коло дороги, оплутаного якимсь терням.. Чого він тоді так ридав?.. Що він тоді чув?.. Глуха ніч.. Нефрит — камінь з плоті., зруйнованої плоті юного

Адама.. Один повернувся до себе під Личаківський цвинтар.. А інший виїхав до Києва..

Двадцять років назад. Високий похмурий будинок Морозова на розі Толстого і Володимирівської. Ніч. На підлозі покотом лежать кілька хлопців. Вони довго не можуть заснути. Їхні очі дивляться в стелю. Вона напівсферична і прозора. Крізь скло — небо і зорі.. Місяць щедро осяює як їхні юні відкриті лиця, так і зовсім недалеко їхній вимазаний густою кров'ю Університет.. Наступного дня вони вже знали, що мають робити: один нечутно впав горілиць, розпростерши руки, а другий блискавично обвів крейдою контур на виріст. І той, широко розкинувши руки, полетів.. Інакшого виходу і не могло бути.. З тої ночі. І в ту мить, так само блискавично, на те місце, щойно обведене білою крейдою, з неба крізь стелю заглянув місяць. Але в тій кімнаті вже давно не було нікого.. Той самий день. Вечір. Бульваром Шевченка один за одним летить чотири авто. В останній машині за кермом водій і більше нікого. Лише на заднім сидінні капелюх. Василь повернувся у шахту.. Переднє авто пролетіло останні три тополі під Беса— рабкою, далі Круглоуніверситетською вилітає на гору.. Останній лише позирає через спину на сонце — от-от стрибне за Китаївські кручі.. Перелітають на Лівий берег, на Схід, далі і далі на Схід.. Нічний ресторан. Дороги назад нема. Русява дівчина співає: Троянда для вас, але серце моє давно вже належить другому.. Вона підходить здалеку, обминаючи грубі дубові столи.. Підходить з такою вічною повільністю, як могла лише вона, володарка гір і долин, нахиляється і цілує крайнього в холодне чоло. Чи ти щаслива біла квітко?.. Як ти міг таке питати?.. Хіба таке питають колись?.. На таці крізь дим виринає кришталева карафка., я так втомилася за цей вечір.. Чого вас так довго не було?.. Можна, я трохи коло вас посиджу?.. Хочете послухати Вілла Лобоса?..

Сто років назад. Недавно збудований Бесарабський ринок. Ще не всюди підсохла жовта фарба. Крізь шкляний дах падає яскраве світло. Посередині на перекинутому порожньому ящику стоїть красень-юнак. Він у білій сорочці і таких же полотняних штаних. Волосся і очі як у справжнього поліщука. Такі ще зрідка появляються на київських ринках.

Часом продають журавлину, часом в'ялених вугрів у діжках чи інших змій
десь аж з далеких приток Німану.. Цей продавав яблука. Заплющившись,
юнак вигравав на сопілці. Довкола заслухались мододенькі квіткарки,
але найближче до нього були оси. Він весь пропахся яблуками. До нього
поволі підходить приземистий Дід із чорно-білою бородою . Питає, по
чому той продає коня?.. Юнак каже: два рублі. За спиною у діда свита із
багатих понурих темних лакеїв. Вони знуджено обмахуються павиними
перами. Почувши, презирнулися. Один з них тихо спитав, чи той міг би
зіграти їм альбу?.. Юнак загадав: а що дасте?.. Той трохи подумав..
Гепардову шкуру.. І серце.. Він поволі відгортає полу свого оксамитового
халата.. Там до пояса прив'язана набрякла торба. Він розтуляє її.. Темно,
на споді щось глухо борсається.. Юнак відвертається.. Аж тепер видно,
який він бідний.. І на ньому навіть не сорочка — якась латана спідня
армійська білизна.. Підштанники із довгими зав'язками унизу. Він босий.
Ноги задубіли від холоду, з нігтів на темну кам'яну підлогу осипається
крейда, і там, де він стоїть, ледве помітний припорошений білий контур..
Коли він оглянувся знов — перед ним не було нікого. Лише оси..

Той самий час. Глуха ніч. Ірпінь. Тобі передали квиток. Поїзд ранком.
Юнак з ангельськими кучерями довго дивиться на квиток.

Годинник став. Він біжить навпростець через вільховий гай. Летить
долиною до ріки, перебігає через міст. У місячному сяйві йому видно всю
долину. Здалеку за ним у тумані біжить ніби якась тінь жінки, залита
місячним блиском, біжить йому услід. Його смерть. Вона вилітає на
розхитаний щойно міст і заточується, ніби п'яна. Залізні листи під її
ногами лунко бамкають і бамкають. Її кидає від поруччя до поруччя.
Насередині вона завмирає і дивиться униз на воду. Він біжить стежкою
під гору. Там на галявині повзучими хашами розпахся алтей, він ще
ніколи не бачив таких буйних нічних малев, чи я колись їх побачу?.. Він
летить по пояс у їхній росі у самій сорочці, влітає у ліс і, заплющившись
проминає Біличі, Пост Волинський. Сосни все блідіші і блідіші. Вокзал. В
останню хвилину підходить Дід з чорно-білою бородою і востаннє просить
не їхати. Той вже у дверях вагона. Старий плаче. Поїзд поволі рушає.
Старий біжить пероном. На ходу встигає передати юнакові запечатаний

конверт. Юнак день і ніч дивиться у вікно. Ті самі вільхи і сосни.. Той самий Ірпінь і та сама ніч.. Він згадує про конверт. Зриває печатку. Дивно, конверт порожній. Сам конверт усередині в синіх хвилястих смужках і на них кількома лініями пером — обрис дівчинки з кучерями. Підпис: розрушений Михайло.. Юнак кидається до вікна.. Пробиє опустити шибку. Там упала блискавична тінь.. Він рвучко повертає голову. Навпроти у дзеркалі хтось стоїть. Очі густо заліплені морською піною.. Я дарую тобі двадцять літ.. Двадцять літ у цьому поїзді під водою.. А на ранок — чистий спокій звіра..

Трохи інший час. Знов Бесарабський ринок. Знов білявий юнак продає яблука. На цей раз у нього на голові тірольський капелюшок з пір'їною. Біля нього ще стоїть жінка у фартусі. Перед нею полив'яне відро з квашеною капустою. На білім відрі намальовані пишні маки.. Але далі, за ними, вже щось зовсім інше. Торговий зал переділений, і в тій, іншій половині якийсь дивний рух.. Крайні ряди, де малось розрубувати м'ясо, тепер накривалися темно-зеленими килимами. На них вивищувались лави під квітчастою парчею. Що далі до середини — лави були нижчі і вже килими не такі темні.. Трохи ніби прив'яла трава.. Трохи червоної вохри, трохи світлопіщаної.. Посередині вже дотесували дощаний поміст. Пахло сосною.. Перед ним усе вистелялося сувоєм блакитного лінолю. Але хвилі на ньому не розрівнювали, і він яскраво мінівся.. Ні, його не зволожили — просто згори крізь шкляний купол відбивалось небо і хмари.. Амфітеатр був майже готовий.. Вже підмели соснові стружки.. На самій горі палахкотіла золотом затінена ложа.. Квітчастий бельетаж тонув у густих левкоях, за ними — високі тополі.. Але хіба левкої — то не білі тополі, хіба трохи нижчі?.. Так, але, буває, коли вони рівні, у них єдиний корінь.. І всюди, куди не добігають тополі, з-під ніг виринають левкої.. Сонце уже сідало.. Там, у старій філармонії під Володи—мирською гіркою краща акустика, то правда, — а тут сонце крізь шкляний купол могло набагато виразніше освітити під шовком у глибоких вирізах повні груди і серце.. Звідки народжується звук. З гарними легкими тінями від хмар у високому небі.. Прогріти своїм останнім вечірнім променем цей глибокий затінений яр аж до найглибшого дна.. Сонце уже сідало.. Вони вже темніли де— не-де, темні

постаті на ще темніших килимах.. Лише глибоко над ними горіло небо.. У сутінках кожен поволі знаходив свій килим. І кожен мав у медальоні на шії довічну контрамарку на свій темний горб.. Гак, то був зліпок і одночасно геологічний зріз уже темного Правого берега.. Кілька тисячоліть круча ворушилась і осувалась, але варто було ворухнутись останньому променю, і пласти зійшлися і затверділи..

Кілька хвилин до початку. До входу стрімко підлітає чорний лімузин. Звідти виходить невисокий блідий чоловік. На плечах у нього біла мантия, підбита горностаєм. Біля кованої залізної брами товпляться, і він звертає у бічні двері. Усередині немає нікого. Усюди чисто і біло. Пахне сиром і молоком. На довгих столах купки кислого сиру. Кисейкою прикриті відра зі сметаною.. Він іде вздовж столу і не наважується попробувати.. Це ніби якась молочарня. але чому нікого немає?.. Лише то тут, то там лежать білі халати на лядях, будь як.. Видно, хтось дуже поспішав.. Йому так і кортить хапнути хоч пучку сиру. Йому не віриться, що він ту т сам.. Світла, як риби тінь, що падає крізь зеленаву воду.. Чиї це слова?.. Чому вони йому не дають спокою?.. Він ходить розглядається.. І за кожним кроком виринають далі якісь слова.. Він вже не може їх чути! Я щойно встала. Я ще дрімаю. Заходь. Мені снівсь такий дивний сон.. Він затуляє вуха і біжить вздовж рядів. Мед. Багато меду. У темних зав'язаних слоїчках, у щільниках. Кружки воску.. Перга.. Він кидається до блюдця, налитого по вінця.. Там, на золотім обідку, завмерла бждола.. Бідна, вона ув'язла і тоне.. Він хапає довгий ніж і висмикує її на стіл.. Та раптом злітає, лине до нього.. Він затуляє лице. Зривається бігти. Вона хоче вжалити його у уста.. Його біла мантия розвівається між рядами.. Над тобою у хмарах біла акація.. І гілки не витримують — обламуються.. Він знову чує чиїсь забуті слова.. Як розкуйовджена відчахнута гілка.. Обважніла від цвіту.. Чи я колись вирвуся з цього сну.. Кидаєш їй гілку — впивається в кору! Він кидається від одного столу до іншого.. Я ніби хочу продати увесь цей мед.. Але я не смію його навіть лизнути!.. Я зайшов у бічні двері.. Не там, де мене чекали.. Ах, хіба в цей час хтось когось чекає?.. Ніхто тебе ніде не чекає.. Він раптом намагає інші двері, і вони вільно прочиняються..

Перед ним ніби якась інша вища зала. Але темніша. Лише у шкляній стелі горить небо. У сутінках він погано бачить. Він іде майже навіпомацки. Просто перед ним бліде полив'яне відро. На його стінці темніє букет пишних маків. Квіти забуття.. Несподівано його рука сама пірнає у відро і пробує щось із дна. Він ніяк не може згадати.. Може, це капуста?.. Він ніяково усміхається.. Трохи ніби переквашена. Але добра.. Він пробує знову, заплющившись.. Його пучки невміло виловлюють знов щось із самого дна і запихають до вуст. Росіл скрапує йому за рукав, на груди. Він ніколи так не їв.. Можна ще?.. Це все мені?.. Не розтулюючи очей, він усміхається до себе.. Він відчув у собі порух давно забутого маленького принца.. Це все мені?.. Він ніби спав досі у якомусь страшному сні, що гнав його з одного кінця світу в інший.. Єдине тихе слово: зрада.. Він ховає лице. Його очі вже не витримують сліз. Він чує. перед ним хтось мовчки стоїть. Хтось впритул. Якась жінка. Але в цих сутінках йому не видно.. Чує, як її рука всією долонею м'яко торкається його чола.. Сповзає мокрими повіками, витирає вуста.. Лягає хвилясте на груди. Яка вона легка.. Він цілує мокрі пальці з глибоко врослою тонкою обручкою.. Чоловік раптом відчуває, що вільний!.. Якись мовчазні довкола темні постаті розступаються перед ним.. Він поволі піднімається темним килимом угору до себе в ложу.. У сутінках невидимий хоравл незадовго змахнув білою хустинкою..

Над свіжим дощатим помостом аж від самого неба опускається величезна газова завіса. Димчастозелена і напівпрозора, не зовсім затуливши поміст, а лише десь наполовину, влягаючись м'якою хвилястою лінією на дошках.. Одночасно підіймається далекий свіжий вітер. Звідти виходить жінка. її ледве можна впізнати. Вона ніби русява, у блискучому, мабуть, вологому фартусі.. Довго вглядається перед собою.. Її голос у тиші: я ще бачу, як пригасає верх Лаври.. У її саду під старим горіхом лежать двоє сторожів.. Вони задумано розглядають білі суниці у потемнілій траві.. Але чому такі глухі Звіринецькі кручі?.. Хіба там вже відцвів бузок?.. Я чомусь не бачу Софії.. Сьогодні я хотіла б показати вам невидиме. Те, що неможливо показати.. Його можна лише впізнавати з ледве виразних тіней, які часом будуть появлятися по той бік завіси.. Деякі будуть появлятися, деякі не будуть, хоч всі будуть присутні

одночасно.. У нас є ще друга завіса, трохи щільніша, і ви самі зрозумієте, що часом однієї завіси замало.. Є ще й третя завіса, її відчують лише ті, що вміють не бачити.. Бо найголовніше тут не бачити, але відчувати.. Ви відчули, чому я боса? Бо я стою на вологім піску. За мною починається Лівий берег. Скільки сягає ваше око, усе Лівий берег.. Якось ніби аж тепер, отямившись від такого початку, у залі заворушились.. Це зовсім не значить, що події відбуватимуться на Лівому березі, навіть навпаки.. Усе, чи майже все, відбувалося на Правому березі.. Але у вас є чарівне дзеркало — ви вглядаєтесь у далину і справді бачите Лівий берег.. Я даленію.. Я даленію на місці.. І як би до вас не наближалась, даленію.. Наближаючись, даленію.. Кожен мій рух даленіючий.. І, втрачаючи мене, ви вже не просто мене відчуваєте, а обіймаєте своїми повіками.. Я надіюсь лише на ваші обійми повіками.. І для цього не треба напружувати очі.. Напаки. Перед вами Схід.. Достатньо лише вузької смужки напізатулених повік, аби відчути за мною сонце.. Навіть, коли воно там буде стрімко падати.. Воно за вашими повіками буде, як за горами.. Бо це Лівий берег, хіба не ясно?.. Вона тихо засміялася. Хіба комусь не ясно? І вона притупнула навіть ногою і трохи відступилась.. Боже.. Дивіться.. Вже набігло повно води у мій слід.. Вона знов засміялась. Кому не ясно, що я стояла на вологім піску на Лівому березі?..

Ви, правда, не вірте буквально моїм словам. Вони не завжди будуть збігатися з тим, що я хотіла сказати.. Як і мої рухи.. Часом я буду втікати від вас або бігтиму вам назустріч.. Вона раптом пронизливо глянула в залу, туди, де у затіненій ложі під стіною хтось давно стояв у білому.. Я буду зраджувати вас на кожному кроці.. Бо ви на одному березі.. А я ніби стою на іншому.. Але хто така я? Проста селянка.. Вона знов засміялась.. У мене великі очі, і я бачу, як хтось опускає очі.. А ви маєте дивитись туди, поза мене, аж там далеко поза мною той справжній Лівий берег.. Аж там на обрії, де Змійові вали.. Вона поволі підняла й опустила руку.. Опадає знову з неба завіса, така ж напівпрозора, вже перед нею.. Починається сильний дощ.. Але ми вже всередині.. За параваном дощу.. Яке гарне забуте слово.. Ви, мабуть, ніколи не чули.. За параваном гір починається небо.. І з неба опускається інший.. Параван дощу.. А ми

усередині.. Між дощем і небесною стіною.. Ми ніби фреска.. Ви ж знаєте, що таке фреска.. Свіже, але ось-ось застигне навечно. Мінливе і вічне... Моє тіло запахло дощем.. Моє волосся запахло дощем.. Хіба Правий берег цього не чує?.. Хіба не бачить, як я втікаю від дощу.. Втікаю усередину.. У фреску.. Вона завжди ясна і тепла.. У неї ховаєшся і перечікуєш.. І все бачиш.. Бачиш, як до тебе впритул підступається дощ.. Він підступається і починає грубо облягати.. Але йому цього мало.. Він має з собою сокиру і сіль одночасно.. Він цюкає і порізи затирає сіллю.. І тоді опускається хмарою ще один, темнокривавий.. Ви ж розумієте, я кажу про час.. Дощ — він і є час. І завіса — час. А я не люблю цього слова.. Завіса — вона важка.. Вона — лише час.. І тому я не люблю ці два слова.. Вони важкі.. І тому я кажу: параван.. Він може бути часом.. Але не лише часом.. Він легший, прозоріший за час.. І тому я кажу: я стою за параваном дощу і перечікую дощ. Я могла ще інакше сказати: мої очі за серпанком.. Мої очі на фресці.. За серпанком дощу.. І він не затуляє мені очі.. Крізь нього можна легко визирнути на сонце.. Як риби тінь, що падає крізь зелену воду.. Легко виринути зі своєї фрески.. Вона відгортає перед собою завісу і повільно підходить до краю помосту.. Ти легко виринаєш зі своєї фрески.. Байдуже якої.. Чи там, де княжі лови.. Чи іподром.. Ось я тут, вже перед вами.. Хіба це не той іподром, що у Софії на Південній вежі?.. Вона раптом завалюється на дошки і голосно ірже.. Усі завмерли. Дехто позиривався з місць, щоб краще бачити.. Вона відразу підхопилась і задумано поправила волосся.. Але чи треба було мені падати?.. Досі я плавно танцювала.. Я щось ніби не так зробила?.. Щось ніби забула.. Вона опустила голову і знов задумалась.. Поволі відвертається, проходить назад крізь завісу, йде в глибину.. Як риби тінь, що падає крізь зелену воду.. Знов повертається.. Ви бачили, як пролетів?.. Дикий кінь.. Тарпан.. Далеко-далеко, уздовж Змійових валів.. Я ніби впала?.. Боже.. Мій слід у піску підпливає кров'ю.. Я прогортаю плакучу вербу і, тримаючись за її довгі коси, поволі заходжу у Дніпро.. Нікому не вільно підглядати, як я омиваюсь.. Нікому.. Як я змиваю з себе червону вохру.. Як у хвилях часу скидаю з себе усю набряклу свою шкіру і знов стаю білобліда.. Ніхто не має права мене бачити такою.. Такою, як я є насправді.. Біда і страшна.. У місячних розгойданих хвилях..

Сліпуче біда і страшна.. Люди, затамувавши подих, стежать, як вона поволі, ніби уві сні, заточуючись, сходить униз на синій килим.. Хтось кидає аж на середину троянди.. Кілька чоловіків, повільно, як і вона, підводяться з місць і опускаються їй назустріч.. Доходять до синього килима і завмирають.. Мщ ними і той русявий юнак з корзиною яблук. Вона безсило сп'янілими рухами бредє їм назустріч. Ви не боїтесь мене?.. Бо давно осліплені.., Це ті, що навічно закликали при березі по коліна у воді.. їхні очі давно уражені водяною блискавкою.. Хлопчику, це ти стільки наловив?.. Вона бере у юнака корзину.. Це все біла риба? Ти хотів наловити так багато смерті?.. Як ти її спокусив? На солодку шовковицю?.. Ходи зі мною.. Вона бере його за руку. Той іде за нею, як уві сні.. Ходи до мене на Лівий берег.. Вона виводить його до себе на поміст. Прогортає завісу. Ти хотів мене побачити?.. Ти хотів побачити, якою я була?.. Дивись.. Я розтуляю твої очі.. Яка я страшна, правда? Як злиплось моє волосся! Як набрякла моя шкіра і вся з голови до ніг тхне шкірою старого сап'янового чобота.. Хоч вся в темнобузкових плямах.. І мої синці під очима — хіба то не зім'ятий, давно неживий бузок?.. Ходи до мене.. Я так довго тебе чекала.. Нас вже ніхто не бачить.. Правий берег вже давно дрімає.. Він дивиться весь час поверх нас.. Ми зовсім не на Лівому березі.. Я їм казала неправду.. Бо є іще інший.. Третій берег.. На малім островці., посеред Дніпра, так.. Нас поволі зносить водою.. Ми відпливаємо самі в собі.. І припливаєм до себе.. Над нами лише розлога плакуча верба із довгими косами.. Її сріблясте зісподу листя у сонячних зблисках — то тисячі тисяч прозорих заслон.. Ми нарешті сховались.. Я правду казала: я буду зраджувати вам на кожному кроці.. Я довго танцювала, віднаджуючи їх від себе.. Ти любив бути просто рибалкою у човні, вічно занурени в себе.. Десь тут колись завмер у човні хромець Ярослав.. І коли йому'з берега прокричали, що підступають ляхи, він вислухав їх, не сколихнувшись, нанизуючи черв'яка.. Ми відпливаємо в собі все далі.. Але, як у вирві на бистрині, закружлявши, вертаємо назад до себе.. Ти вмієш більше: ти хапаєш біду тінь з-під корчів.. Що ти піймав?.. Кажи мені, я хочу чути від тебе.. Кажи: яка я страшна.. Я хочу чути нарешті те, чого ніхто ніколи не каже. Кажи: як набрякли твої пальці в кривавих саднах від обручок, бо не сміла витягти руку з крижаної води, аж поки їх всіх обчімхала течія.. Кажи мені тут, де ніхто нас не бачить і вже не

побачить ніколи.. Кажи: я — тінь плакучої верби.. Єдиної, що вхопила і тримає в своїх корчах на бистрині цей самотній острівець.. Так само, як ти бліду тінь з корчів, раптово заціпивши пальці, вириваєш її у блискітливих потоках з кривавих пірців на сліпуче сонце, де вона блідне, блідне і блідне.. Кажи: ти заглядаєш у дуже слизьке дзеркало.. Кажи: ти збовтуєш своє дзеркало.. Кажи: ти кажеш у дзеркало.. ти кажеш у дзеркало: кажи., кажи мені, бо ніхто мені більше не скаже тут у затінку плакучої верби — кажи: тут ти усередині найблідшої білизни.. Скажи мені так — і я вимащусь з голови до ніг найжаркішою вохрою.. Ти мовчиш?.. Я натру тебе синім каменем, і ти станеш небом наді мною.. Я дам тобі волю.. Мовчиш.. Дивись, що я маю — я розтуляю долоню — уламок чарівного дзеркала.. Того, що було вмуроване у стіну на Південній вежі.. У нього можна було підгледіти все, що діється довкола Києва.. Хочеш побачити на Волині замок Любарта?.. Але дивно, я стулюю долоню і все гасне.. Невже моя долоня така страшна?.. Я стисла до купи пучки — і вже на Волині ніч.. А хочеш., хочеш я тобі знов покажу те, що ніколи не можеш забути., хочеш, я покажу тобі серце гепарда.. І то не у злиплій набряклій торбі., а у геперді.. гепарді живому., як він летить стрілою.. Ти можеш підглянути серце.. Ти і досі тремтиш.. Ти побачив моє серце?.. Хто ти?.. Хто з вас рибалка?.. Хто пійманий краснопер?.. Не бійся.. Я тебе відпускаю.. Ні тут, ні за плакучою вербою, ні далі, за водами, ані ще далі, аж до Змієвих валів немає ні душі.. Лише недавно у рожевім тумані смілки, диких півників і ромену гулко промчав тарпан.. Але і його вже немає.. Я тебе відпускаю.. Гуляй..

За завісою юнак даленіє. Тінь піднімає руки і танцює, вимахуючи довгими рукавами.. Його гнучка тінь у капелюшку поволі піднімається над помостом. Танцює і плаває.. Я тебе відпускаю навечно.. Ти вже за серпанком дощу.. У своїй вічній мінливій фресці.. Вона прогортає завісу і виходить на люди вже сама.. Південна вежа Софії.. Вона задумується і довго у сутінках розглядає свою долоню.. Я її щось ніяк не бачу.. Ніяк не бачу.. А може, Південна вежа., то моя рука?.. Моя тепла біла м'яка рука.. Що розтуляє долоню і бачить усе далеко-далеко довкола.. Але я її щось ніяк не бачу.. Я ніяк не побачу своє серце.. Хто я?.. Моє серце десь в глибокій тіні.. У неї жести фатальні, як волосся у блискавки.. Я не вмію

себе розпізнати.. Проста невміла селянка.. Тихо щасливо сміється.. Поволі піднімає руку.. У сутінках вона виринає, тягнеться вгору і торкається останнього променя.. Як тихо сіпається небесного відтінку жилка на зап'ясті.. Як, поволі звиваючись, піднімається кров.. Щоб дотягтись до пучок., побачити і вернутись.. Як тихо стукає моє серце глибоко внизу.. Моя рука переповнена тихою кров'ю.. Кружляючи східцями, ви поволі, поволі піднімаєтесь на Південну вежу.. Поволі, щоб не впасти у тихому потоці крові.. І до того потаємного місця з чарівним дзеркалом у стіні на хорах вас будуть провадити свірілі, гудки і бубни.. Їхні звуки вибухають за кожним поштовхом крові., за кожним ударом серця., глибоко затіненого серця.. Ви чуєте ще за ними дихаючу мелодію органа., вона наповнює їхні задиристі дудки подихами вітру угорі.. А коли затихає вітер, знов піднімається гул крові.. Як невміло і гарно танцює цей скоморох.. Як невміло скидає угору ноги і руки. Як його млявість хоче дивно поєднати усю блискавичність і гнучкість гепарда.. Він ніби забавляється і приманює звіра м'якими, лінивими порухами риби, лише хвостом і пірцями.. Яскравими пірцями тремтливого краснопера.. Поволі відтанцьовуючи.. Відтанцьовуючи у глибину, крізь зеленаву воду.. Вони ніби бавляться у вічних ловах.. Свірілі, гудки і бубни.. Невмілі ловці.. Що вміють чарувати страшного гепарда м'якими, гнучкими рухами риби. Ядесь там, між невмілих ловців.. Десь там.. Невидима.. Невловна сама від себе.. У вічних ловах.. Лишень тоді, коли ви засинаєте, вона, від усіх вас щасливіша, на вологім піску танцює.. Моя рука темніє.. Темніє.. Мої вуста вимовляють єдине слово: темніє., і за кожним невимовним звуком янгол поволі звиває небо.. Я любила бути між них.. Але й тут мене вже немає.. Хто я?.. Даленіюча у собі.. Може, там, вище?.. Південною вежею далі вгору?.. Ви зовсім забули!.. Я ж вам казала.. У нас є ще одна.. Я ж вам казала, яка завіса.. Невидима.. Її відчують лише ті, що вже вміють не бачити.. Там, угорі.. Дивіться.. Повний місяць за прозорою хмарою.. Може, то я?.. Хто з них двох?.. Між них двох — одна я.. Пропливає. Пропливає.. Минає, даленіючи.. Її тінь даленіє нижче і нижче, мінливо відслоняючи і відслоняючи глибоке саяво..

Ніч. Лівий берег. Княжий Затон. Кімната на сьомому поверсі.
Принаймні, хоч раз можна побувати у самотнього чоловіка вночі на

сьомому поверсі.. Кухня з облупленою білою стіною. Пахне шовковицею.. На столі у тарілці якась подовбана каша.. Дві чарки з темною гущею на дні.. На плиті палахкоче слабкий вогонь.. Княжий Затон.. Хіба щось може бути сумніше?.. Темний коридор у кімнату. Крізь незатулене вікно повний місяць висвічує ліжко. На ньому лежить, відвернувшись до стіни, вдягнутий чоловік. Він спить. Його ноги обвиті темно-червоною ковдрою. Уві сні він перевертається, завиваючись у довгий темний кокон. Він дуже втомлений. Він занадто довго вгрузав у темне дно, цілячись в лебедя. Але хтось пустив стрілу раніше.. Невмілий ловець.. Єдине він знав, що, навіть смертельно пораненому, йому не можна висмикнути відразу стрілу зі свого серця.. Вона ще може зростися з ним і заржавіти там. Це знає кожен мисливець.. Лише треба перевернутись на спину.. Нас ніхто не любив.. Він перевернувся на спину. Місяць освітив його шию. Він вже обвився по горло у набряклу ковдру. Йому снилося: він вмирає.. Йому снилося це вже не раз..

Post post scriptum

Разом з Адамо співали Віктор Кордун, Григорій Чубай, інші люди.
Південна вежа висока і лунка.